

הלאומנים הערביים ראו בהיטלר ובמוסוליני את גיבוריהם, שהיה להם העוז והכוח לקום נגד המשעבדים הקולוניאליים. אברעלי (כפי שנקרא היטלר עד היום בפי הערבים) היה אדם נערץ בעיניהם, ונשאר כזה עד היום הזה. יש לזכור כי הערבים, בניגוד ליהודים, לא סבלו מעולם שום רדיפות מידי הגרמנים, ויכולו להשפיע על יחסם הרגשי זה.

כאן המקום להזכיר כי גם אצלנו, במחלת העברית בארץ, רוחו דעות מסוג זה. אברהם ("יאיר") שטרן, שלא נמנית עם חסידיו, טען כי לשם גירוש האנגלים מן הארץ יש לנצל אפילו את הפאשיזם האיטלקי, שהיה אז כן ברית רשמית של היטלר המרצה, ולצורך זה ניסה יאיר, בסוף ימיו, להתקשר רשמית בחוזה כתוב, עם שליחי איטליה.

האיש שסימל אז את התנועה היה ראשיד עלי אל-כילאני, שכרת ברית עם השגריר הגרמני בבגדאד וחולל מרד צבאי מוצלח. בניגוד לטענות הנפוצות בארץ, לא היה אל-כילאני אנטייהודי, אף שהמופתים נמנה עם חסידיו. הפוגרום המפורסם שנערך בבגדאד, בו כמעט מצא את מותו גם ציון בן-אפרים, לא נערך על-ידי אל-כילאני, אלא זחקא אחרי ירחו מבגדאד, כעוד הכובשים האנגלים כבר היו שוב בעיר, וכנראה ראו במהומות אלה שתתמוך להוצאת ארץ-העזה של הערבים המנוצחים.

קיים היה אחד מתומכיו העיקריים של אל-כילאני. הוא גם הושפע מתורות הפאשיזם האיטלקי, פיתח פולחן של תקופת-הקדם הערבית מלפני קום האיסלאם ("אליג'הליה") ואף הטיף לשיתור הערבים בכוח-הרוח.

אחרי סופם המביש של היטלר ומוסוליני, נשארה תנועה זו גלמודה, ללא אורניטציה בינלאומית. היו אלה ימי הוזהר של ירח-הדבש האמריקאי-סובייטי וראשית המלחמה הקרה, שטרם הגיעה כמעט למרחב. העולם הערבי כולו היה משועבד ישירות לאימפריאליזם הבריטי, אחרי שגם הצרפתים גרשו על-ידי האנגלים.

באותם הימים הגיע לבגדאד אדם מארץ-ישראל, ובפיו בשרה לגמרי חדשה. היה זה אבר שוקרי, שסיפר נפלאות על מלחמת-הגבורה של הישוב העברי נגד המשעבד הבריטי, על עמידתם נגד צבאות שבע הממשלות הערביות השונות, המשועבדות לאימפריאליזם. הוא הציע לתנועה אורניטציה חדשה: להיעזר בישראל שגרשה את האנגלים, ושיש לה בלי ספק ענין חיוני במציאת שותף במחנה הערבי ובגירוש האנגלים גם משאר ארצות המרחב.

יתכן כי דבריו של אבר שוקרי מצאו חן בעיני קיים גם מבחינה רעיונית. כי האיש שטיפח קודם לכן פולחן של תקופת-הקדם הערבית, יכול היה להשלים בנקל עם תורה ששמה את הדגש על הקירבה הגזעית בין הערבים ובין העברים. יתכן כי אבר שוקרי עצמו הושפע לא רק מספרים פיליפ חיתי, עליהם טבעה חותמת התפיסה השמית, אלא שהגיעו לאוזניו גם הדים מתעמולתם של הכנענים בארץ, שהפיצו ערב מלחמת העצמאות בפעם הראשונה את רעיון "המרחב השמימי". אגב, אני עצמי הייתי רחוק מתפיסה זו.

מאותו רגע — ועד לכשלוש מאמציו בישראל והחלטת האורניטציה על גמאל עבד אל-נאצר העולה — נתפס קיים לרעיון הזה, בו ראה גישה פוליטית מעשית, בעוד שאבר שוקרי ראה בו גם אידיאל מופשט. הוא יסד את המחתרת, ואת התנועה החוקית ששימשה לה מסווה, וניסה לחדור בעצמו ולהחדיר את אנשיו לעמדות מפתח בממשלה ובמנגנון, ושלם מדי פעם מס שפתיים לנורי ולשאר סוכני הבריטים — כפי שעשו זאת, באותו שלב ומאותה סיבה, עבד אל-כרים קאסם בעיראק וגמאל עבד אל-נאצר במצרים.

סתירה יש כאן רק לגבי אדם שאין לו המושג הקלוש ביותר לא במדיניות מעשית ברחוב הערבי, וגם לא בהכרות מחתרת. לגבי אדם המצויד בהגיון ברזא, לא זו בלבד שאין תיארת את הדברים כמתנה באריכות מסוימת, כדי שגם הקורא שאינו בקי בשטח זה יקבל תמונה ברורה יותר. את אותם דברים הסכרתי בשעתו לכן-גוריון ולשלוה. אולם יש תשובה פשוטה, מוחצת ויסודית לכל טענות-הכחש האלה של אנשי שילוח ביחס לקיים: בתיק אשר במשרד-החוץ ישנו כרטיס-ביקור של קיים, ועליו הודעה בכתב-ידו. אם לא יעלים מישוהו את המיסמך הזה, ואם התיק יימסר לועדה ניטראלית — הרי מיסמך קטן זה לבדו מספיק כדי להמריך את כל טענות אנשי שילוח.

עסקים ליד עץ התזיה

המענה השלישית של אנשי שילוח היא זו הנוגעת לאישיותו של הפליט מארץ ישראל, שקראנו לו בשם אבו שוקרי.

הטענה: אבו שוקרי המציא את כל הענין, כדי לרמות תחילה את ציון בן-אפרים ואחר-כך את ממשלת ישראל, במטרה להמריך את המחשלה להחזיר לו את קרקעותיו המורבות שנשארו בישראל, וששוין התנועה לפי הערכות שונות בין רבע מיליון לבין שלושת רבעי מיליון לירות ארצישראליות.

לגבי הטענה הראשונה — שאבר שוקרי רימה את ציון — כבר השבנו. הדבר לא יתכן לאור סיפורי אב בן-אפרים. או שאבר שוקרי הוא איש אמת, או שציון שותפו לרמאות.

הטענה עצמה חזרה כמה פעמים במהלך הפרשה. שילוח עצמו העלה אותה בכל פעם שהדבר היה נוח לו. אחרי פרסום התחלת הסירה שלנו, עוד לפני שנגענו בכלל בפרשה זו, צעה טענה זו לפתע בשאלתו של יואל מרקוס, איש דבר-החשוד כאיש-אמונם של מוסדות מסוימים. הוא יכול היה לקבל אינפורמציה זו רק ממקור אחד: מאנשי שילוח, שהכינו אותו לקראת השתתפותו במסיבת העתונאים. באותה פגישה הכרתי לראשונה את אותו כתב של על המשמר — כי היה זה זחקא הוא שחזר מיד על שאלתו של מרקוס, ועורר את הוויכוח שגם היום מוכרש בפרשה זו באופן מסתורי.

העובדה היא שאמנם רצה אבר שוקרי שרכושו יוחזר לו, ואנו לא הסתרנו זאת בסידרתנו. אך אחרי שראינו שאנו נתקלים כאן בתסבין, פניתי אישית לאבר שוקרי, שהיה אז בבגדאד, ויעצתי לו להסתלק לגמרי מבעייה זו. היה זה אופייני לו שצנעה מיד להצעה זו, היתר אפילו על הרעיון שחזר הרכוש ינוצל על-ידי ממשלת ישראל עצמה למימון בסיס-האמונה של אגב, אני תמה אם אותה גישה תנחית של רוכלים בשוק נהוגה אצל נציגיו גם בשעה שהם קונים צוללות באנגליה או מטוסים בצרפת. האם מפקפק מישוהו בכך ששלוש עם עיראק, המסוגל לחסוך לנו בבוא העת רכישת צוללות ומטוסים נוספים, ראוי לאותו יחס רציני כמו עסקות אלה?

התשובה העיקרית לטענות שילוח כלפי אבר שוקרי היא זו: שום אדם גורמלי, ויהיה ורודף-בעצם כאשר יהיה, לא יסכן את ראשו עשרות פעמים כדי להשיג כמה דוגמים של אדמה. הוא לא יקום באספת-נכבדים כדי להטיח באוזני נורי אל-חסייד עצמו דברים כדורבנות, כפי שראה זאת ציון כמו ענינו (אם ציון עצמו אינו שותף לקניניה של אבר שוקרי). הוא לא יפגוש כמה פעמים עם נציגים ישראלים רשמיים בארץ ניטראלית, תחת אפה של הכוללת התורכית, העיראקית והירדנית, הוא לא ישלח — כצעד יאוש — מכתב אישי, על גיר-המכתבים שלו ובחתימתו, אל ראש ממשלת-ישראל — מכתב השמור אף הוא בתיק משרד-החוץ, אחרי שאני מסרתיו כמו ידי לעוזרו של שילוח. מסתבר, איפוא, שאם צודק שילוח, גם אני שקרן ורמאי, שותף לקניניה של אבר שוקרי.

ואם כן, איפה האיש התמים, הטפס במקצת, אך בעל הכוונות הטובות — כפי שמתאר אותו ברוב חסדו בעל אותם מאמרים?

האם ראשי המדינה מטומטמים?

אדרג כאן על אישיותה של אומנו, שאנשי שילוח מנסים לתאר אותה כזקנה עוברת בטל, שבאה לתורכיה (בדיוק בזמן שהוזמנה על-ידי שילוח) כדי לבקר קרובים. לא אוכל לדבר על אישיותה של אשה דגולה זו, מבלי להרחיב את הדיבור עליה בצורה בלתי רצינית. אולי עוד יבוא יום והדבר יתאפשר.

על כן נבוא ישר לטענה הסופית של אנשי שילוח, והיא שמשמשת להם צידוק עיקרי. הטענה: שהפרשה כולה לא היתה ראויה לטיפול, וכי גם הטיפול שניתן לה, שבעיני הוא אפסי, היה הרבה יותר מדי.

השאלה היא: מתי התברר הדבר הזה לראובן שילוח? הרי שילוח, השולט על החקיקה המסועפת של המחלקה העוקבת אחרי אישי המרחב, ידע מן הרגע הראשון מי זה קיים, מי זאת אומנו ומי זה אבר שוקרי. הוא הכיר את מהות הספרים של קיים ואת הכרעות

• בין השאר: החברת מלחמה או שלום במרחב השמי של אורי אבנרי, טנו 1947.

המפלגה החוקית, שהוא עמד בראשה. הוא ידע את ענין הקרקעות של אבר שוקרי. הוא ידע — מן ההתחלה — את כל הפרטים הכלולים עתה במאמרים שפורסמו בעל המשמר. נניח, איפוא, כי דויד בן-גוריון לא ידע את כל הפרטים האלה בשיחתי הראשונה עמו, אשר כתוצאה ממנה הוציק באופן הבול את שילוח ירושלימה. אולם כל אשר קרה לאחר מכן, כבר קרה תוך ידיעת כל הפרטים האלה. למרות זאת קור הדברים הבאים:

● **ציון בן-אפרים** שלח מכתבים לבגדאד, שאחד מהם הועבר על-ידי שילוח עצמו, בדרכים שלו, לאבר שוקרי, אופן מסירת המכתב בבגדאד הוכיח לקיים ולאבר שוקרי כי אכן ממשלת ישראל נתנה את ידה לענין. על סמך זה נשלחו אבר שוקרי ואומנו לאיסטנבול, והודיעו לקיים שיבוא גם הוא ברצו שיעזר לשם נציג ישראלי בדרג גבוה המתאים לרמתו.

● **דויד בן-גוריון** מסר לי מכתב אישי לחלטר איתן, מנהל משרד-החוץ, שכתובתו ממנו שלח משרד-החוץ באופן דחוף ועל חשבוננו את ציון בן-אפרים לאיסטנבול. ביגיי עשה זאת אחרי שכבר קיבל את הווי-חיים הראשונים של שילוח.

● **נחמיה ארגוב** זל המשך לעזור לי בפרשה זו ולקשר ביני לבין ביגיי גם אחרי שאמרתי לו כי אני מרוצה מצורת טיפולו של שילוח בענין (דעה שבלי ספק נמסרה על ידו לביגיי). מאחר שמוכר באיש שהלך לעולמו, אני רוצה לציין כי אנשים רבים ראו אותו במשרדו של ארגוב. אחד מהם היה יחזקאל סרה, בן-דודי מצד אשתי, שתמה לעצם

● **ולטר איתן** התלהב מכל הענין, הצטער על שאינו יכול להתערב בעסקיו של שילוח אך הבטיח את עזרתו ככל יכולתו בעתיד, ואף עמד דיבורו.

● **טוביה ארזי**, כיום ציר ישראל בפרו, התראה עם שליחי המחתרת באיסטנבול ושלח מברקים לשילוח, שאחד מהם קרא שילוח אישית באוזניו, ואשר, במברק זה כבאחרים, נאמרו דברים חיוניים מאד על המגע שלו עם ערבים אלה. מה שחשוב יותר, ואינו ניתן להכ"ח

חשה כיום: על סמך מברקים אלה של דיפלומט ישראלי מוסיף, בעל בקיאות יסודית בעניני ערב, נשלח כעבור כמה שבועות איש כמו מיכאל אסף לאיסטנבול. האם היה שילוח מעז לשלוח את אסף, ללא יסוד מספיק?

● **מיכאל אסף** נפגש עם שליחי המחתרת, וקיבל רושם חיובי, למרות ששילוח חיבב בשליחות זו מראש על-ידי כך שאסר על ציון להשתתף בה, ובכך הרתיע את הערבים ואף מנע את בואו של קיים. אולם אסף מסר לי ולציון בעל-פה דו"ח חיובי ביותר על הפגישה, ואם אפשר להכחיש אחרי שנים, ותחת לחץ, דברים שנאמרו ב"עלפה" (אך ייאמר לזכותו של אסף כי עדיין לא עשה זאת, וידיו נקיות מן המעל הזה).

הרי אי-אפשר להכחיש דברים שנאמרו בכתב. עובדה היא ש"אסף כתב אחרי שובו, ב"ב" בי מאי 1952, מאמר מיוחד בדבר, בו קבע כי בעיראק "יש מעין סימנים כי מתחוללת והולכת תמורה גדולה... ידועים לנו אילו מקרים של תמורות מן הקצה אל הקצה... משלילה קיי צוננת של יהודים לגישושים של ברית יסודית, מקפת, לשינוי פני הדברים בכל המרחב הערבי על-ידי פעולה הרמונית ומלוכדת בין מדינת ישראל ובין מדינות המזרח התיכון". מאמרו זה של אסף חשוב במיוחד, כי זוהי ה"עדות הגלויה היחידה שנכתבה בשעת מעשה, ולא כעבור שנים, ושום דבר אינו יכול לעמוד בפניה, אלא אם כן נטען כי אסף היה אף הוא שותף לקנין גיה, לעיסקת הקרקעות של אבר שוקרי. יתר על כן, אחרי פגישותיו בתורכיה הסכים אסף ל"השתתף בועדה המיוחדת שהור"קמה על-ידי שילוח להמשיך ה"טיפול. לא אאמין שאסף היה מס"כים להשתתף בדבר שאינו רציני.

● **אליהו ששון**, כיום שגריר ברומא, הראשון שראה את אבר שוקרי עוד בנובמבר 1950 והיה הראשון שזעלה את החשד שזה טכסיס להחזרת הרכוש, אמר לאסף כעבור שנה וחצי שהוא מצטער על גישתו וטעה בכנותה.

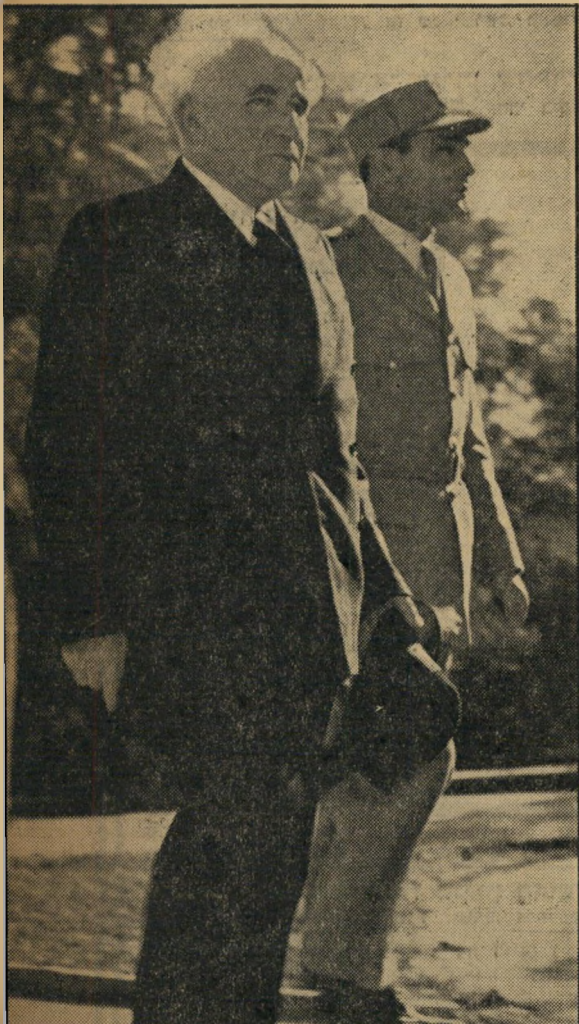
לאור כל העובדות האלה, שאושרו במפורש או שלא הוכחו על-ידי המכחישים, מזדקרת לעינינו מציאות זו: לא רק ציון בן-אפרים הוא איש תמים, ולא רק אני טיפש, ולא רק דק שנינו נפלנו בפח. יהד עמנו נפלו בפח דויד בן-גוריון, נחמיה ארגוב ז"ל, ד"ר ולטר איתן, טוביה ארזי, אליהו ששון ומיכאל אסף — והיה רק גאון אחד, חכם אחד, מדינאי אחד, שראה את הנוול ומתפאר בכך עכשו באמצעות דובריו: מר ראובן שילוח. אם אני תמים ובעל-דמיון, הרי אני נמצא כאן בחברה מכובדת מאד.

ונשאלת השאלה: האם כדי להוכיח את צדקתו בפרשה זו צריך היה שילוח להטיל דופי בכל כך הרבה אנשים מכובדים, להציג את ראש-ממשלתו כעובר-בטל שאינו יודע בין ימינו לשאלה, ואת ראשי משרד-החוץ כתובבים מתחילים?

כל זה כמובן מגוחך. ההסבר האמיתי אינו כה פשוט. הוא זה שנאמר לי על-ידי ראובן שילוח עצמו, בשיחתו לפני חמש שנים: "לא נוכל לתת לי לפעולה אנטי-מערבית!" במלים אחרות: העסק הוכשל על-ידי לא מפני שהיה בלתי-רציני, אלא להיפך, מפני שהיה רציני מדי, מכיון שלא הלם את הקו (הצודק או הבלתי-צודק) של ממשלת ישראל.

תוקם ועדת חקירה!

אור כל הנ"ל, אני חוזר בזה על התביעה שכבר הושמעה על-ידי אורי אבנרי: שתוקם ועדה ציבורית ניטראלית, מקצועית ובלתי-מפלגתית, שלפניה יובא הענין כולו לביור מקיף ומלא, שתגבה עדויות ותקבל לידיה את כל המיטמכים, אלה שבירי משרד החוץ ואלה שבדיניו, ושתסיק מסקנה מוסמכת לגבי אופן הטיפול של שילוח ושילוח. לבסוף נשאר לנו רק דבר אחד. בהקדמתו לסירה נתן אורי אבנרי את מילת-הכבוד שלו שלפי מיטב ידיעתו כל האמור בסידרה שלנו הוא אמת. האחריות לטעות הקטנה בענין מרכזי אורן אינה חלה עליו. עתה רוצים אנחנו, ציון בן-אפרים ואנוכי, להצטרף לכך, לפי מיטב ידיעתנו ומצפוננו, כל אשר אמרנו בסידרה זו הוא אמת.

ביגיי וארגוב — האם רומזו?

ההמלצה החוקית, שהוא עמד בראשה. הוא ידע את ענין הקרקעות של אבר שוקרי. הוא ידע — מן ההתחלה — את כל הפרטים הכלולים עתה במאמרים שפורסמו בעל המשמר. נניח, איפוא, כי דויד בן-גוריון לא ידע את כל הפרטים האלה בשיחתי הראשונה עמו, אשר כתוצאה ממנה הוציק באופן הבול את שילוח ירושלימה. אולם כל אשר קרה לאחר מכן, כבר קרה תוך ידיעת כל הפרטים האלה. למרות זאת קור הדברים הבאים:

● **ציון בן-אפרים** שלח מכתבים לבגדאד, שאחד מהם הועבר על-ידי שילוח עצמו, בדרכים שלו, לאבר שוקרי, אופן מסירת המכתב בבגדאד הוכיח לקיים ולאבר שוקרי כי אכן ממשלת ישראל נתנה את ידה לענין. על סמך זה נשלחו אבר שוקרי ואומנו לאיסטנבול, והודיעו לקיים שיבוא גם הוא ברצו שיעזר לשם נציג ישראלי בדרג גבוה המתאים לרמתו.

● **דויד בן-גוריון** מסר לי מכתב אישי לחלטר איתן, מנהל משרד-החוץ, שכתובתו ממנו שלח משרד-החוץ באופן דחוף ועל חשבוננו את ציון בן-אפרים לאיסטנבול. ביגיי עשה זאת אחרי שכבר קיבל את הווי-חיים הראשונים של שילוח.

● **נחמיה ארגוב** זל המשך לעזור לי בפרשה זו ולקשר ביני לבין ביגיי גם אחרי שאמרתי לו כי אני מרוצה מצורת טיפולו של שילוח בענין (דעה שבלי ספק נמסרה על ידו לביגיי). מאחר שמוכר באיש שהלך לעולמו, אני רוצה לציין כי אנשים רבים ראו אותו במשרדו של ארגוב. אחד מהם היה יחזקאל סרה, בן-דודי מצד אשתי, שתמה לעצם

● **ולטר איתן** התלהב מכל הענין, הצטער על שאינו יכול להתערב בעסקיו של שילוח אך הבטיח את עזרתו ככל יכולתו בעתיד, ואף עמד דיבורו.

● **טוביה ארזי**, כיום ציר ישראל בפרו, התראה עם שליחי המחתרת באיסטנבול ושלח מברקים לשילוח, שאחד מהם קרא שילוח אישית באוזניו, ואשר, במברק זה כבאחרים, נאמרו דברים חיוניים מאד על המגע שלו עם ערבים אלה. מה שחשוב יותר, ואינו ניתן להכ"ח

חשה כיום: על סמך מברקים אלה של דיפלומט ישראלי מוסיף, בעל בקיאות יסודית בעניני ערב, נשלח כעבור כמה שבועות איש כמו מיכאל אסף לאיסטנבול. האם היה שילוח מעז לשלוח את אסף, ללא יסוד מספיק?

● **מיכאל אסף** נפגש עם שליחי המחתרת, וקיבל רושם חיובי, למרות ששילוח חיבב בשליחות זו מראש על-ידי כך שאסר על ציון להשתתף בה, ובכך הרתיע את הערבים ואף מנע את בואו של קיים. אולם אסף מסר לי ולציון בעל-פה דו"ח חיובי ביותר על הפגישה, ואם אפשר להכחיש אחרי שנים, ותחת לחץ, דברים שנאמרו ב"עלפה" (אך ייאמר לזכותו של אסף כי עדיין לא עשה זאת, וידיו נקיות מן המעל הזה).

הרי אי-אפשר להכחיש דברים שנאמרו בכתב. עובדה היא ש"אסף כתב אחרי שובו, ב"ב" בי מאי 1952, מאמר מיוחד בדבר, בו קבע כי בעיראק "יש מעין סימנים כי מתחוללת והולכת תמורה גדולה... ידועים לנו אילו מקרים של תמורות מן הקצה אל הקצה... משלילה קיי צוננת של יהודים לגישושים של ברית יסודית, מקפת, לשינוי פני הדברים בכל המרחב הערבי על-ידי פעולה הרמונית ומלוכדת בין מדינת ישראל ובין מדינות המזרח התיכון". מאמרו זה של אסף חשוב במיוחד, כי זוהי ה"עדות הגלויה היחידה שנכתבה בשעת מעשה, ולא כעבור שנים, ושום דבר אינו יכול לעמוד בפניה, אלא אם כן נטען כי אסף היה אף הוא שותף לקנין גיה, לעיסקת הקרקעות של אבר שוקרי. יתר על כן, אחרי פגישותיו בתורכיה הסכים אסף ל"השתתף בועדה המיוחדת שהור"קמה על-ידי שילוח להמשיך ה"טיפול. לא אאמין שאסף היה מס"כים להשתתף בדבר שאינו רציני.

● **אליהו ששון**, כיום שגריר ברומא, הראשון שראה את אבר שוקרי עוד בנובמבר 1950 והיה הראשון שזעלה את החשד שזה טכסיס להחזרת הרכוש, אמר לאסף כעבור שנה וחצי שהוא מצטער על גישתו וטעה בכנותה.